

ГЛАСНИК ГЕОГРАФСКОГ ДРУШТВА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
HERALD OF THE GEOGRAPHIC SOCIETY OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

ГОДИНА 2001.

YEAR 2001.

Свеска 6
Volume 6

UDK:

330.342.22(497.15 Р.С.) "1995-2001"

Оригинални научни рад

Ђуро Марић*

Даворин Бајић*

ГРАНСКО-ПРОСТОРНЕ ПРОМЈЕНЕ У ИНДУСТРИЈСКОМ
СИСТЕМУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Извод: У индустриском систему Републике Српске одвијају се интензивне процесуалне промјене чија идентификација има практични значај, посебно у сфери управљања и усмјеравања индустриског развоја и њеног просторног планирања. Циљ рада јесте презентовање резултата проучавања гранско-просторних промјена и процеса у индустрији Републике Српске у периоду 1995-2001. година. Методолошки приступ је базиран на примјени шифт-шер анализе као једном од најпоузданјијих математичко-статистичких модела у идентификацији структурних промјена и просторне диференцијације у појединим секторима привреде.

Кључне ријечи: Република Српска, структурне промјене, индустрисаланизација, гранска реструктуризација, просторна диференцијација, шифт-шев анализа.

Conclusion: In industrial system of Republic of Srpska there are rapid process changes in progressss which identification has a practical significance, particulary in sphere of governing and directing of industrial development and its areal planning. The aim of the work is a presentation of studying results of branch areal cnahges and processes in Republic of Srpska industry in period 1995-2001. Metodological approach is based on use of shift-sher analysis as one of the most reliable matematics-statistics models in identification of structural changes and areal differentiation in some economic sectors.

Key words: Republic of Srpska, structural changes, industrialization, branch restruc-tion, areal differentiation, shift-sher analysis.

Увод

У индустриском систему као економском, технолошком и геопросторном феномену, под дејством фактора „окружења“ одвијају се интензивне процесуалне промјене, као што је гранска реструктуризација (специјализација и диференцијација) и просторна/регионална диференцијација (концентрација и

* др Ђуро Марић, банр. проф. Природно-математички факултет, Бања Лука
Даворин Бајић, асс. Природно-математички факултет, Бања Лука

деконцентрација). Њихова идентификација и разумијевање има велики практични значај јер представља основу контролисања и усмјеравања развоја индустриског комплекса и њеног просторног планирања.

У сложеном методолошком апарату кориштена је метода шифт-шер анализе („анализа пропорционалних промјена“), као једна од најпоузданijih и најчешће кориштених математичко-статистичких модела у сфери гранско-просторних промјена и процеса преструктуирања привреде. Идентификација структурних промјена и просторне диференцијације индустриске Републике Српске односи се на период 1995-2001. година, а као улазна варијабла кориштен је показатељ индустриске запослености, агрегован у 34 индустриске гране и 46 општина (остале општине нису евидентирале запосленост у индустриској, или на почетку или на крају посматраног периода).

Процесуалне промјене

Процеси као што су индустрисализација/ деиндустрисализација, гранска реструктуризација и просторна/ регионална диференцијација јављају се у комплексу, међусобно повезани. Примјеном шифт-шер анализе долази се до концепције повезаности три компоненте промјена и откривају три међусобно повезана процеса и њихово узајамно дјеловање у геопростору. Републичка или „национална“ компонента представља процес индустрисализације, док структура представља рефлексију гранске реструктуризације индустриске а диференцијална компонента пружа сазнања о концентрацији/ децентрализацији.

Процес индустрисализације може се посматрати као апсолутна промјена броја запослених радника или као релативна промјена удјела индустриских радника у структури запослености. Апсолутна промјена запослених у индустриској Републици Српске у периоду 1995-2001. године је позитивна и износи 11.763 индустриска радника или 17,7%. Компаративни показатељи о промјенама индустриске запослености за исти период у неким сусједним и високоиндустријализованим земљама, као нпр. Њемачка чији је релативни показатељ - 6,09, САД 0,5%, Мађарска 5,1%, Хрватска -1,38%¹¹), указују на веома интензиван процес индустрисализације у Републици Српској. Међутим, ако се узме у обзир да је на простору којег данас заузима Република Српска 1991. године било 171.264 индустриских радника (100% у односу на 2001.) онда се може закључити да исказани проценат повећања индустриске запослености није одраз стварног процеса индустрисализације који би подразумијевao улагање инвестиционих средстава, плански развој и изградњу нових индустриских капацитета, технолошко осавремењавање, праћење маркетиншких и тржишних услова у окружењу. Добијени релативни показатељ је одраз активирања пријератних индустриских капацитета који су технолошки застарјели, организационо нефлексибилни, тржишно лимитирани и несамоодрживи. Према томе, на простору Републике Српске не одвија се процес индустрисализације, него процес „реиндустрисализације“.

Уколико би се наставио досадашњи темпо повећавања индустриске запослености тек би 2006. године Република Српска могла достићи пријератни (1991.) број индустриских радника. Стога проценат повећања индустриске запослености у посматраном периоду у Републици Српској од 17,7% даје

¹¹ International Labour Organization (<http://laborsta.iol.org>)

Табела 1. Резултати шифт-шер анализе, 1995-2001. година

	Oj	Pj	Xj	%Xj	Cj	Kj
1. Бањалука	-1359	2330.87	-3699.87	-26.9	-60.91	-2828.96
2. Челинац	-23	237.83	-260.83	-18.6	102.43	-363.26
3. Грађашка	404	499.63	-95.63	-3.2	-122.71	27.08
4. К. Варош	507	131.75	375.25	48.4	5.07	370.18
5. Лакташи	20	172.55	-152.55	-15.03	-13.28	-139.27
6. Кнежево	-260	148.24	-408.24	-46.8	-71.5	-336.74
7. Прњавор	368	191.59	176.41	15.6	-38.03	214.44
8. Србац	-43	244.63	-287.63	-19.9	-30.35	-257.28
9. М. Град	-393	340.34	-733.34	-36.6	15.57	-748.91
10. Шипово	126	133.28	-7.28	-0.9	-58.56	51.28
11. Приједор	65	896.24	-831.24	-15.7	-1275.15	443.91
12. К. Дубица	-404	484.5	-888.5	-31.1	-353.94	-534.56
13. Нови Град	-1219	564.74	-1783.74	-53.6	-81.75	-1701.99
14. С. Костајница	327	0	327	0	0	327
15. Бијељина	-277	520.4	-797.54	-26.04	-334.38	-463.16
16. Угљевик	404	234.43	169.57	12.3	203.67	-34.1
17. Лопаре	326	44.88	281.12	106.4	2.53	278.59
18. Добој	1411	260.95	1150.05	74.9	-241.23	1391.28
19. Дервента	666	94.52	571.48	102.7	115.19	456.29
20. Модрича	513	132.09	380.91	49.02	1730.26	-1349.35
21. Теслић	1138	171.02	966.98	96.1	-280.11	1247.09
22. Шамац	566	37.74	528.26	327.9	-36.6	564.86
23. С. Брод	1674	27.2	1646.8	1028.7	-26.76	1673.56
24. Петрово	438	14.45	423.55	498.2	4.69	418.86
25. Братунац	257	43.01	213.99	84.1	-18.55	232.54
26. Шековићи	212	45.05	166.95	63	46.27	120.68
27. Сребреница	878	12.75	516.25	688	65.01	451.24
28. Зворник	1648	388.11	1259.89	58.18	821.4	438.49
29. Власеница	315	65.28	249.72	65.03	140.6	109.12
30. Милићи	878	89.08	788.92	150.5	943.3	-154.38
31. Склани	58	0	58	0	0	58
32. Вишеград	312	137.53	174.47	21.5	-64.12	238.59
33. Рогатица	864	38.93	825.07	360.2	150.68	674.39
34. Х. Пијесак	10	64.6	-54.6	-14.36	11.4	-66
35. Соколац	-44	182.24	-226.24	-21.1	-16.73	-209.51
36. Пале	798	67.83	730.17	183	148.82	581.35
37. С. Горажде	156	0	156	0	0	156
38. Српине	1223	54.74	1168.26	362.8	-45.94	1214.2
39. Чајниче	606	0	606	0	0	606
40. Рудо	-62	74.29	-136.29	-31.1	301.08	-437.37
41. Љубиње	458	3.06	454.94	2527.4	3.06	451.88
42. Невесиње	404	106.08	297.92	47.7	170.81	127.11
43. Калиновик	33	15.98	17.02	18.1	3.52	13.5
44. Гаџко	541	185.3	355.7	32.63	185.3	170.4
45. Требиње	-193	778.09	-971.09	-21.21	-531.63	-439.46
46. Билећа	-47	282.37	-329.37	-19.82	-317.43	-11.94

Према подацима Завода за статистику Републике Српске

Oj - укупна промјена.

Pj - републичка развојна компонента.

Xj - нето релативна промјена.

Cj - структурна компонента.

Kj - диференцијални ефекат

погрешну слику о интензитету процеса индустиријализације. У посматраном периоду удио индустиријске запослености у укупној запослености Републике Српске повећао се са 33% на 35%. Упоредни подаци са Њемачком у којој је тај проценат смањен са 26,5% на 24,5%, у Словенији са 37,9% на 32,7%, а у Хрватској са 23% на 22,3%)²⁾ указују на дијаметрално супротне процесе који се одвијају у индустирији Републике Српске у односу на индустирију земља у окружењу. Индустиријски комплекс Републике Српске у данашњим тржишним и техничко-технолошким условима који владају у земљама у окружењу није самоодржив и знатно заостаје за њима. Стога су неопходне мјере реорганизације, реструктуризације, технолошке модернизације, маркетиншког унапређења и слично које ће укључити индустиријски комплекс Републике Српске у савремене тржишне токове и поставити темеље њене самоодрживости.

На основу табеларних показатеља (табела 1) уочљиве су стихијске промјене, без одређених законитости територијалног размјештаја индустиријске запослености и укупних промјена те запослености по општинама. Дванаест општина показује апсолутни пад индустиријске запослености, а највеће негативне промјене десиле су се у општинама Бања Лука (-1359), Нови Град (-1219), Козарска Дубица (-404) итд. У 34 општине Републике Српске у посматраном периоду евидентиран је пораст броја запослених у индустирији. Највеће позитивне промјене десиле су се у општинама Српски Брод (+1674), Зворник (+1648), Добој (+1411) итд. Разлоги оваквих територијалних односа леже у чињеници да су неке општине након грађанског рата успјеле активирати постојеће индустиријске капацитете (нпр. Рафинерија нафте у Српском Броду, или Фабрика глинице у Зворнику и сл.) и тиме повећати запосленост и обрнуто. Општине у којима је дошло до пада индустиријске запослености имају, углавном велики, сложени и нефлексибилни индустиријски систем - бивши СОУР-и (нпр. Инцел, Чајавец у Бањој Луци) које је тешко активирати, те су у послијератном периоду постепено затворени. Истовремено присутан је и процес терцијаризације привредних дјелатности при чemu је дошло до повећаног запошљавања у услужним дјелатностима на рачун индустирије. Наиме, урбани центри који су приje грађанског рата имали индустиријску функцију у измијењеним просторно-функционалним условима, постају регионални центри у којима се развијају услужне и управне функције.

Анализом резултата **републичке компоненте** (табела 1, Pj) која показује хипотетичку запосленост коју би општина имала да је њена запосленост из базне године расла по стопи раста запослености у Републици, долази се, готово до истих закључака. Општине које су у базној години (1995) имале највећи број запослених требале би имати и највећи пораст броја индустиријских радника. Међутим, упоређујући републичку компоненту са укупном (стварном) промјеном броја индустиријских радника види се да то није случај. Разлика између стварне и хипотетичке промјене показује да су „подбачај“ у односу на Републику имале 16 општина, а да је њих 29 имало „пребачај“. Општине које су имале „подбачај“ стварне промјене у односу на очекивану (хипотетичку) су углавном оне општине које су имале апсолутни пад индустиријске запослености, и обрнуто. На основу оваквих резултата уочава се одређена законитост у просторној дистрибуцији републичке компоненте раста.

²⁾ Ibidem

Изразит „подбачај“ стварне у односу на очекивану промјену индустриске запослености имале су општине бањалучке регије, а изразит „пребачај“ општине добојске регије.

Друга компонента шифт-шер анализе јесте **нето релативна промјена** броја запослених (табела 1, Нј) која представља разлику између индустриске запослености у посматраној општини на крају периода и хипотетичке запослености коју би општина имала да је њена запосленост из базне године расла по стопи раста запослености у Републици. Релативна нето промјена одражава територијална „престројавања“ индустриске на подручју Републике Српске. Другим ријечима, то су укупни „вишкови“ („пребачаји“ очекиваног, хипотетичког броја) који су једнаки укупним „мањковима“ („подбачаји“ очекиваног броја) у општинама Републике Српске. У том процесу промјена негативне нето промјене имало је 17 општина, док је позитивну нето промјену имало 29 општина Републике Српске.

На основу процената релативних нето промјена могу се издвојити четири ранга:

1. велике позитивне промјене (преко 100%) има 11 општина;
2. средње позитивне промјене (50,1-100%) има 6 општина;
3. мале позитивне промјене (0-50%) има 12 општина, и
4. мале негативне промјене (од 0-53,6%) има 17 општина.

Упоређујући издвојене рангове са подацима који се односе на процене нето релативне промјене (табела 1, %Нј) са приложеним картограмом (сл. 1) где су приказане нето релативне промјене у апсолутном обиму може се извести неколико закључака:

– Развој индустриске појединачне општине у периоду 1995-2001. године у поређењу са развојем индустриске у Републици Српској као целини, био је неравнотежан;

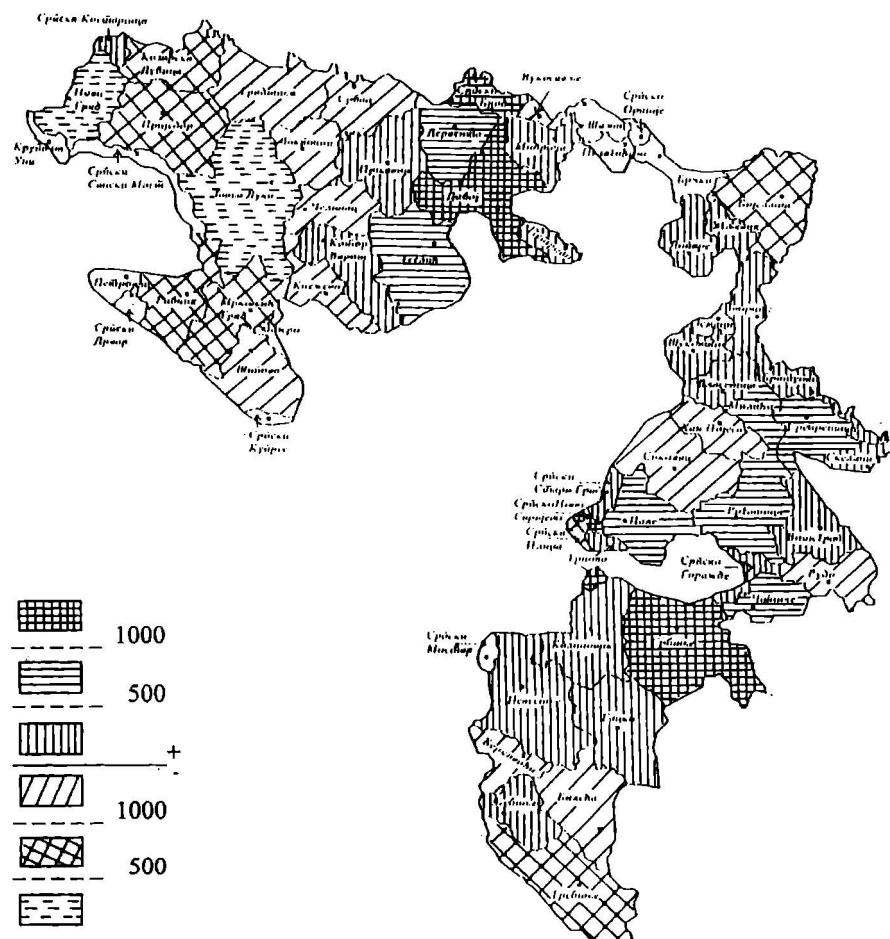
– Дистрибуција резултата према наведеним ранговима није равнотежана. Највише општина припада групи са малим негативним промјенама (17). То су општине бањалучке регије (11), те Бијељина, Требиње, Билећа, Хан Пијесак, Соколац и Рудо. На свих седамнаест општина отпада 53,3% укупне индустриске запослености у Републици Српској. Значи процес малих негативних нето релативних промјена преовладава, те детерминише укупни процес у индустриском комплексу Републике. То су општине у којима „пораст“ индустриске, или има негативан предзнак, или је успорен у односу на пораст индустриске у Републици. Овој групи општина припадају, или изразито неразвијене општине које су у самом старту имале неразвијену индустриску структуру (Рудо, Хан Пијесак...), или су изразито развијене општине са развијеном индустриском структуром али у којима је дошло до терцијаризације привредних дјелатности и преусмјеравања запослености становништва из индустриске области у терцијарне дјелатности (нпр., Бања Лука), те општине у којима је дошло до „гашења“ појединачних капацитета из већ споменутих разлога. Све оне се могу означити као **полови заостајања** у процесу индустрисализације Републике Српске.

– Мале позитивне промјене десиле су се у 12 општина на које отпада 13,2% укупне индустриске запослености у Републици Српској. Не уочава се никаква законитост у територијалној дистрибуцији ових резултата. Ове општине се одликују успореним али ипак, позитивним растом индустриске запослености,

па се може рећи да имају усклађен развој са темпом развоја индустрије у Републици Српској.

– Средњим позитивним промјенама припада 6 општина у којима је концентрисано 13,8%, а великим позитивним промјенама припада 11 општина у којима је концентрисано 19,7% укупне индустријске запослености Републике Српске. Општине које спадају у ове двије групе су углавном оне које су у старту биле слабо индустријализоване, те општине у којима се индустрија брже развијала усљед нових инвестиција у активирање пријератних индустријских врста и капацитета који се одликују великом попул滋ивношћу. То су општине које су имале убрзан индустријски „пораст“ у односу на индустрију Републике Српске у целини, те се могу означити као „*центри раста*“ у процесу индустријализације Републике Српске. Према просторној дистрибуцији ове општине припадају добојској и зворничкој регионалној целини у којима су

Слика 1. - Нето релативне промјене

били лоциране такве индустријске врсте и капацитети који се одликују високом пропулзивношћу, те су у послијератном периоду доживјеле интензивније активирање и покретање производње, као што су: Рафинерија нафте у Српском Броду, Рафинерија моторних уља и мазива у Модричи, Фабрика глинице у Зворнику, Рудници боксита у Милићима и други.

– **Процес гранске реструктуризације** на простору Републике Српске у посматраном периоду (1995-2001) може се пратити кроз одређене промјене у гранској структури индустрије. Највећу динамику пораста индустријске запослености су имале оне индустријске гране чији су индустријски капацитети сачувани од девастације у току грађанског рата, те индустријске гране од стратешког значаја и оне гране које су мање инвестиционо захтјевне у циљу покретања производње у послијератном периоду. Упоређујући добијене показатеље из табеле 2 са показатељима који се односе на нето релативне промјене из табеле 1 (Нj), може се закључити да су управо у општинама које

Табела 2. Промјена броја запослених по гранама индустрије у Републици Српској, 1995-2001. године

Гране	1995.	2001.	%
Производња и прерада нафте	235	2018	758,7
Производња глинице	162	1258	676,5
Производња обојених руда	489	1703	248,2
Производња обојених метала	100	303	203,0
Производња саобраћајних средстава и дијелова	1164	2809	141,3
Производња пијеска, шљунка и камена	520	961	84,8
Црна металургија	1169	1951	66,9
Графичка индустрија	654	1090	66,5
Базна хемијска индустрија	709	1179	66,3
Производња и прерада коже и крзна	212	329	55,1
Производња тканина	1446	1629	16,6
Производња гуме	335	367	9,5
Метална индустрија	6522	6708	2,8
Рециклажа	246	238	-3,2
Производња трикотаже и сјевних предмета	10908	10463	-4,0
Прехрамбена индустрија	5838	5483	-6,0
Производња пигмената	802	747	-6,8
Машинска индустрија	3128	2888	-7,6
Индустрија дувана	259	234	-9,6
Производња неметала	155	136	-12,2
Производња грађевинског материјала	1138	1695	48,9
Производња и дистрибуција електричне енергије	5035	6757	34,2
Дрвна индустрија	5651	7299	29,1
Производња обуће, кожне галантерије и конфекције	3379	4116	21,8
Производња резане грађе	4692	5654	20,5
Електро индустрија	3628	4311	18,8
Производња руде гвожђа	1223	1006	-17,7
Производња угља	674	544	-19,3
Производња неметала	553	436	-21,1
Производња сточне хране	175	137	-21,7
Производња папира и целулозе	3035	2303	-24,1
Потрошачка хемијска индустрија	1941	1185	-38,9

Извор: Завод за статистику РС, Бања Лука

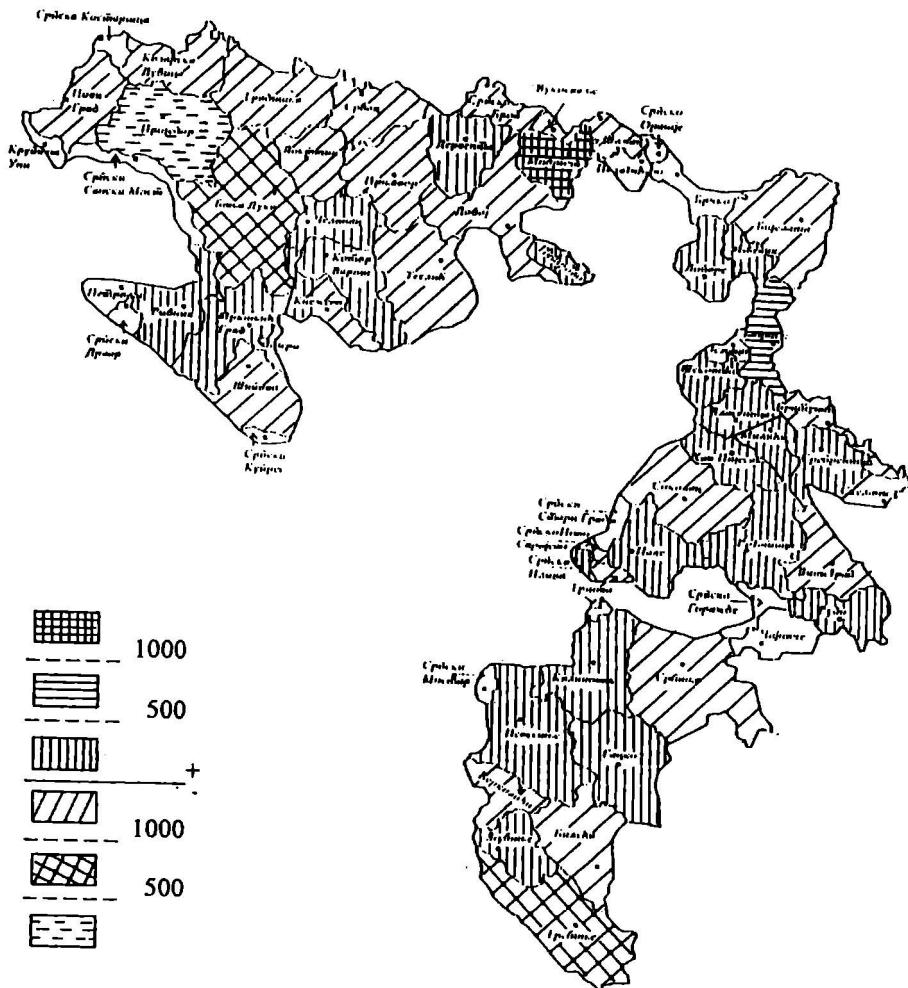
су означене као полови раста лоциране индустријске гране које су имале највећу динамику позитивних промјена индустријске запослености. Капацитети за производњу и прераду нафте лоцирани у Српском Броду и Модричи имали су највећу динамику пораста броја запослених (758,7%), чија је нето релативна промјена била (1646,8%) за Српски Брод, односно (380,9%) за Модричу. Велику динамику пораста запослених имала је производња глинице (676,5%), а иза ње налазе се производња обојених руда (248,2%) и прерада обојених метала (203,0%), док све остale гране знатно заостају. Велика динамика ових индустријских грана директно се одразила на високе и позитивне нето релативне промјене индустријске запослености у Зворнику и Милићима, где је лоцирана Фабрика глинице „Бирач“, односно највећи рудник бокситне руде „Милићи“.

Највеће негативне промјене имале су индустријске гране чији су капацитети знатно девастирани у току грађанског рата, затим оне гране које су усљед економско-политичких фактора изгубиле тржиште, сировинску базу, стручне кадрове, те индустријске гране које су због недостатка инвестиција, техничко-технолошки застарјеле и постале неконкурентне (потрошачка хемијска, врсте текстилне индустрије, те прехранбена и др.). Структурни односи индустријског комплекса Републике Српске још увијек имају одлике претходног социјалистичког друштвено-економског система, где су, између осталих, доминирале текстилна са 21,2%, дрвна са 18,3%, затим метална, прехранбена, производња и дистрибуција електричне енергије итд. Такви структурни односи су релативно неповољни, јер велики удио текстилне индустрије не одражава њену сировинску, стратешку и тржишну доминацију па се она данас налази у тешком стању и лошим изгледима за позитивним промјенама. С обзиром на природне потенцијале са којима располаже Република Српска намеће се логичан закључак усмјеравања индустријске структуре у правцу развоја флексибилних дрвно-прерадивачких капацитета, прехранбене индустрије, те енергетике и других потрошачких грана имајући у виду тржишне услове и потенцијал радне снаге.

Нето релативна промјена може се разложити на структурну (C_j) и упоредну (диференцијалну- K_j) компоненту. Структурном компонентом се упоређује развој појединих грана индустрије у субпросторним јединицама (општинама) са развојем тих грана у већој просторној јединици (Република Српска). Негативну структурну компоненту у Републици Српској у посматраном периоду имале су 21 општина, а 25 је имало позитивну структурну компоненту (табела 1, C_j). У општинама које су имале негативну структурну компоненту доминантне су оне гране које су на простору Републике Српске заостајале за укупним растом броја запослених у индустрији. Општине које су имале позитивну структурну компоненту развоја доминирају оне гране које су у посматраном периоду у индустријској структури имале улогу „**пола развоја**“, тј. оне гране које су по темпу раста биле испред темпа раста индустријског комплекса Републике Српске у целини.

Структурни ефекат показује просторне неравнотежности у погледу дистрибуције структурне компоненте (сл. 2). Ова компонента највећа је у оним општинама где су заступљене оне индустријске гране које су и у Републици експанзивне, и обратно.

Слика 2. - Структурни ефекат

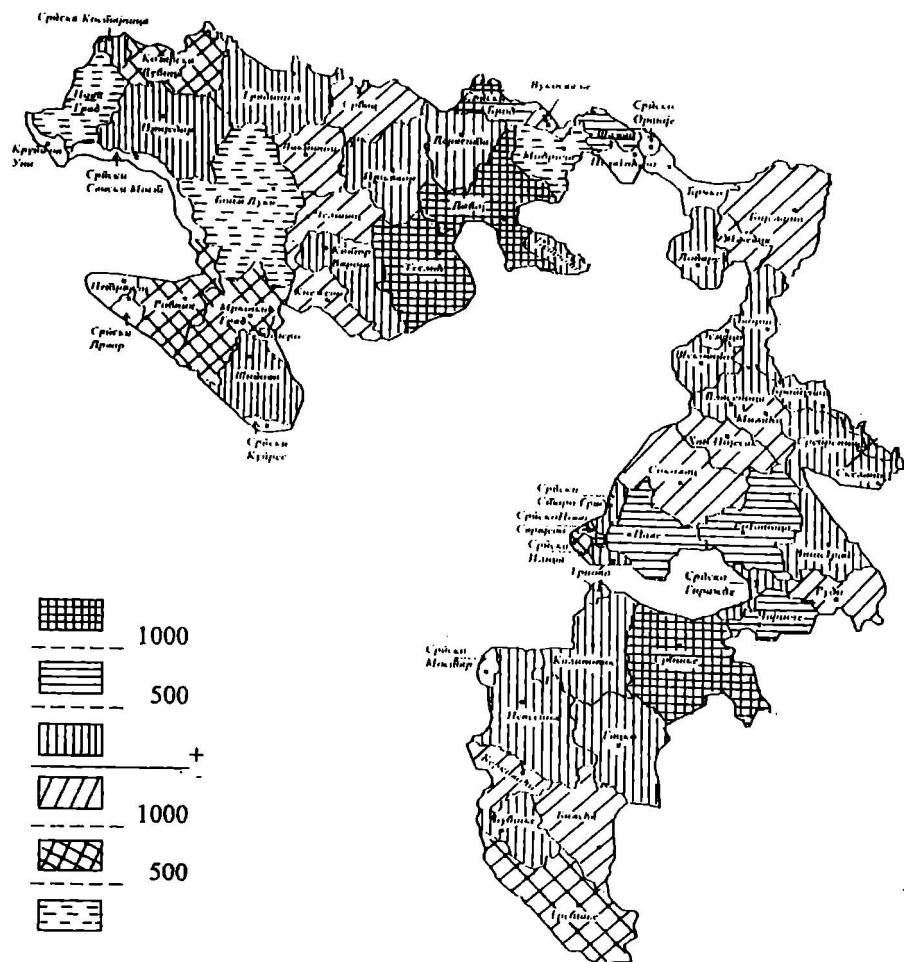
За анализу просторне дистрибуције може послужити друга компонента нето релативних промјена, упоредна компонента (диференцијални ефекат). „Упоредна компонента промене узима у обзир одступање пропорционалне промене индустриске гране у датом периоду и у датој субпросторној јединици, од пропорционалне исте гране у истом периоду у простору целог система. Упоредна компонента је коначно разлика која се добије упоређивањем нето промене и структурне компоненте. Она показује за колико је једна грана одступила у развоју с обзиром на стање у почетној години датог периода и на пропорционалну промену те гране у целом простору система који се истражује“ (Грчић, М., 1990).

У посматраном периоду 17 општина Републике Српске имало је негативне упоредне компоненте (табела 1, Кј.). То значи да су ове општине, с обзиром

на очекивани ниво, имале „подбачај“ у порасту. Друге општине које су имале позитиван диференцијални ефекат (29) имале су бржи раст од очекиваног, с обзиром на структуру индустрије и њене релације према структури и динамици система у целини.

Индустријски комплекс Републике Српске је веома просторно издиференциран, па се јављају велике разлике у погледу територијалног размештаја индустријских капацитета и интензитета промјена везаних за величину индустрије (сл. 3). Међутим, могла би се, ипак издвојити два региона у којима су

Слика 3. - Диференцијациони ефекат

углавном концентрисане општине са позитивним и високим вриједностима диференцијалног ефекта - добојски и зворнички регион.

„У условима тржишне економије високе позитивне вриједности диференцијалног ефекта могле би се објаснити присуством у неким регионима повољних услова за развој индустрије и компартивних предности у конкуренцији са другим регионима“ (Грчић, М. и Марић, Ђ., 1987). У условима који владају у Републици Српској цитирана тврђња не може се прихватити као актуелна. У Републици Српској владају други услови развоја и спровођења локациона политике, где су доминантни, како је већ наглашено, процеси реиндустријализације и деактивирања већ постојећих индустријских капацитета који су у току грађанског рата били угашени. Сходно томе, релативно добри резултати диференцијалног ефекта резултат су, прије свега, интензивног активирања

Табела 3. Класификација општина

Структурни ефекат	Диференцијални ефекат	Општине
+	+	Котор Варош, Лопаре, Дервента, Петрово, Шековић, Сребреница, Зворник, Власеница, Склани, Српска Костајница, Рогатица, Пале, Српско Горажде, Чайниче, Љубиње, Невесиње, Калиновик, Гацко
-	+	Грдишка, Прињавор, Шипово, Приједор, Добој, Теслић, Шамац, Српски Брод, Братунац, Вишеград, Србиње
+	-	Челинац, Мркоњић Град, Угљевик, Модрича, Милићи, Хан Пијесак, Рудо
-	-	Бања Лука, Лакташи, Кнежево, Србац, Козарска Дубица, Нови Град, Бијељина, Соколац, Требиње, Билећа

постојећих индустријских капацитета, односно резултат су интензивнијег процеса реиндустријализације.

На основу комбинације структурног и диференцијалног ефекта може се извршити класификација општина према доминантним процесима.

Први тип са позитивним структурним и диференцијалним ефектом обухвата општине које се могу условно означити као „подручја развоја“. То су углавном изразито неразвијене општине Републике Српске које у стартној години нису имале развијену индустријску инфраструктуру, изузев Зворника, Гацка и Дервенте. Ова група општина има мали проценат индустријске запослености у односу на Републику Српску. Због тога и најмање промјене у погледу повећања броја запослених у индустрији резултира позитивним диференцијалним и структурним ефектом. Иако ове општине имају позитивне обадвије компоненте оне немају развијену индустријску структуру и немају већи значај за индустрију Републике Српске. Изузетак чине већ истакнуте Зворник, Гацко и Дервента, где су позитивне вриједности ових компоненти резултат интензивнијег активирања постојећих индустријских капацитета и инвестиционих улагања.

Други тип су општине са негативним структурним и позитивним диференцијалним ефектом. У ову групу спадају општине са релативно добро развијеном индустријском инфраструктуром. У њима се у посматраном периоду развила индустрија или на бази експлоатације локалних сировина, или специфичне гране индустрије којих у другим мјестима Републике Српске нема.

Трећи тип се такође одликује специфичним гранама индустрије чији је развој, без обзира на негативну диференцијалну компоненту, утицао на укупан развој индустријског система у тим општинама.

Четврти тип са негативним и структурним и диференцијалним ефектом обухвата општине са изразито развијеном индустријском инфраструктуром и са великим удјелом индустријске запослености. Негативне вриједности посматраних компоненти су посљедица неповољне структуре (технолошки застарјеле врсте, сложени нефлексибилни системи-бивши СОУР и сл.), што се одражава на динамику развоја индустријског система у овим општинама. Као узрок негативних предзнака посматраних компоненти може се узети и процес терцијаризације привредних дјелатности који је у посљедње вријеме најинтензивнији управо у групи ових општина.

ЗАКЉУЧАК

На простору Републике Српске у постратном периоду 1995-2001. године дошло је до крупних промјена у индустријском систему, што је првенствено посљедица ратом поремећених укупних привредних односа. Тренд општег пада привредне запослености у односу на предратни период, прекинут је порастом индустријске запослености али само као резултат интензивнијег активирања неких индустријских врста и капацитета, па се заправо ради о периоду реиндустријализације. Процес реструктуризације праћен је промјеном првенства грана у индустријској структури, где производња и прерада нафте и производња глинице биљеже позитивне промјене за разлику од раније водећих (текстилне, машинске, прехранбене, дрвне) међу којима су и оне које имају повољне ресурсне претпоставке (шумски и аграрни потенцијал).

Ови процеси су утицали на знатну просторну издиференцираност, те се јављају велике разлике у погледу територијалног размјештаја и прерасподеле радне снаге, како унутар индустријског система тако и ван њега. У промијењеним просторно-функционалним односима неки урбани центри који су имали развијену индустријску функцију постали су регионални центри а Бања Лука главни град што је утицало на развој функција терцијалног карактера чиме је интензивиран процес прерасподеле радне снаге на рачун смањења индустријске запослености. Према томе, јачањем процеса трцијализације мијења се укупна економска структура на простору Републике Српске и постепено се приближава структури развијених европских земаља.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гргић, М. и Марић, Ђ. (1998): МЕТОДОЛОШКИ МОДЕЛ ЗА АНАЛИЗУ СТРУКТУРНИХ ПРОМЈЕНА И РЕГИОНАЛНОГ РАЗВОЈА ПРИВРЕДЕ, Гласник, Св. 3, Бања Лука
2. Grčić, M. i Marić, Đ. (1987): STRUKTURNЕ PROMJENE I REGIONALNA DIFERENCIJACIJA INDUSTRIJE U BOSNI I HERČEGOVINI, 1961-1987., Geografski pregled, број 30, Sarajevo
3. Гргић, М. (1990): АНАЛИЗА ПРОСТОРНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ИНДУСТРИЈЕ РЕГИОНА БЕОГРАД, Економски институт, Београд

4. Марич, Ђ. (1991): ИНДУСТРИЈАЛИЗАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ-Географска студија савременог развоја, ГД БиХ, Књига 9, Сарајево

Đuro Marić
Davorin Bajić

BRANCH-AREAL CHANGES IN INDUSTRIAL SYSTEM OF REPUBLIC OF SRPSKA

SUMMARY

Important changes happened in industrial system on republic of Srpska territory in post-war period. Increase of employment in industry brought to break of employment in economy, due to rapid activate of some industrial kinds and capacities, so we can say that the period of reindustrialization is in fact. The process of restriction is followed by change of branches priority in industrial structure, where production and refining of oil as well as production of alumina make positive results which is opposite to previous leading industries like machine-tool, textile, food-processing and lumber industry.

These process affected areal differentiation within big differences in territorial arrangement and distribution of capital goods and labor, within the industrial system as well as out of it. In changed areal-functional relations some urban centers which had industrial function became regional centers by developing functions of tertiary character. Strengthening of tertiarization process the whole economic structure in Republic of Srpska is being changed in the aim of gradually approaching to the structures of developed European countries.